

ספר תורה מוצל מאש

מתוך "שואה ומלחמה"

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג עלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרם. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד .

החיבור הראשון הופיע במסגרת

'מפעל ליקוטי שמואל'

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בשעה טובה ומוצלחת, בסייעתא דשמיא, רואה אור ספר חדש ומפעים

ליקוטי שמואל – חומש בראשית

לאחר שנים של עיון, איסוף, ליקוט ועריכה, יוצא לאור ספר ייחודי המאגד –סוף מעשה במחשבה תחילה את מיטב הקטעים, המאמרים, הסיפורים והמשלים שהופיעו בעלוני פרשת השבוע בשנים האחרונות. דברי חן ושכל טוב, שנבחרו בקפידה וערוכים בטוב טעם, כדי להחיות את הלב ולהאיר את השולחן

- מתוכן הפרקים: רעיונות מאירי עיניים לפרשיות השבוע • משלים מעוררי מחשבה • סיפורים נוגעים ללב • פנינים להעשרה ולהעברה בשולחן שבת

מתאים ללימוד אישי, למסירת דבר תורה ולשיחה משפחתית

ערוך ומוגש בעמל רב על ידי הרה"ג שמואל אייזיקוביץ שליט"א

כעת למכירה במחיר שווה לכל נפש –כרך ראשון על חומש בראשית

להזמנה:

<https://dash.bookpod.co.il/product/2231>

ספר תורה מוצל מאש

מאת אשר קליין

הלילה ירד על וישניצה מוקדם. היה זה ב' בכסלו, ערב קפוא שבו השלג הראשון עטף את גגות העיירה בשמיכה לבנה, כאילו ניסה לטשטש את מה שהתרחש מתחתיו.

באותו לילה התאספו ראשי הקהילה כשהם יודעים שההחלטה שלפניהם היא מן הקשות שנצרכו בתולדות יהודי פולין. הגרמנים החליטו להפוך את בית הכנסת לבית מרחץ ולמכבסה עבור החיילים, ר"ל. בית המדרש הקדוש, עתיד היה להפוך למקום של חילול שאין הדעת סובלת.

נכנסו ויצאו החיילים, מדדו את הקירות, בדקו את החלונות. הקהילה ידעה: בעוד שעות ספורות, הבית הזה לא יהיה עוד בית. האסיפה התקיימה בביתו של הגבאי, ר' שלמה־זלמן. בשקט. בפחד. דלת אחר דלת נפתחה בלחש, עד שהחדר הקטן התמלא בנשימות קצרות ובלבבות דופקים. איש לא הדליק מנורה - רק נר קטן ריצד על שולחן עץ דהוי. הוא האיר פנים חרושות קמטים של דאגה, וכביכול ליחש: "ריבוננו של עולם, תן לנו דעת"...

ר' יעקב המלמד, שבר את הדממה: "אני אומר לכם, זה לא ייתכן. בית הכנסת שלנו? מרחץ של חיילים? איך נוכל לראות בזה, אולי נצית אותו?" קולו רעד. מנגד, ר' יצחק מנחם החנווני לחש: "נשרוף? במו ידינו? מי שמע כדבר הזה? מה אומרת ההלכה?"

הוויכוח הלך והכעיס את הלב. איש לא רצה לקחת אחריות. הפחד מהגרמנים היה עצום, אבל הפחד מחילול ה' היה גדול ממנו. ואז, בקול שבור אך ברור, אמר הגבאי ר' שלמה־זלמן: "רבותיי... אם יניחו גויים את ידיהם על ההיכל ויטמאוהו, מי יישא את עווננו? אנחנו, דמעות נשפכו שם כמים.

הנר ריצד. הדומייה נפלה. דמעות ירדו. ההחלטה התקבלה לא פה אחד. ולכן איש לא שאל איך וכיצד זה יקרה, כולם העדיפו לא לדעת. אבל היה דבר אחד שהם ידעו שחייב להינצל לפני הכול: ספר התורה. השאלה הייתה למי מוסרים אותו. מי יסתיר ספר תורה תחת עיני חיילים, תחת סכנת מוות?

ר' שלמה־זלמן אמר: "יש לי ידיד אחד. מר קצ'ינסקי, החקלאי מוויגודה. איש נאמן. אמנם גוי, אבל בעל נפש ישרה." החדר כולו זז באי־נוחות. יהודים מוסרים ספר תורה לגוי? אבל המציאות כפתה את התשובה. קצ'ינסקי היה היחיד שאפשר לסמוך עליו.

הם עטפו את ספר התורה בבד ישן, והלכו בלילה בדרך מושלגת, בלי לפנות ראש ימינה או שמאלה. הם דפקו בעדינות בדלתו. קצ'ינסקי פתח, ובלי מילה אחת, רק מבע עיניים אחד, הבין הכול. הוא קיבל את ספר התורה לידיו כמו שאדם מקבל אחריות על נפש חיה, הוא לקח אותו לעליית הגג, והניח בין קורות עץ. "שם", אמר בלחש, "איש לא ייגע." רק אשתו ידעה. איש מבני העיירה, לא יהודי ולא גוי, לא שמע על כך מאז.

ימים ספורים אחר כך הגיעו הגרמנים ימ"ש לבצע את גזרת הגירוש, ורבים מאלה שישבו בחדר הובלו אל מחנה ההשמדה באושביץ הסמוכה, ולא שבו עוד. הי"ד.

מה שאירע באותו לילה, ההחלטה הקשה, הדמעה שנפלה, הדילמה שקרעה את הלב, לא סופרו מעולם. איש מהם לא סיפר מי הדליק את האש, מי אחז ביד הרועדת, מי היה זה שהקריב את הבית כדי להציל את כבודו. הם נשאו את הסוד הזה עמם, שם, עד הרגעים האחרונים. אבל דבר אחד היה להם, רוגע פנימי, ניצוץ דק, כמעט בלתי ניתן לתיאור, הידיעה שלפחות ספר התורה ניצל. שבין כל החורבן, היה דבר אחד שנותר. דבר אחד שלא ניתן לאויב. דבר אחד שישוב, יום אחד, להעיד על הדילמה המטלטלת.

עליית הגג נפתחת

שנים רבות חלפו מאז אותו לילה קשה שבו אנשי הקהילה בוישניצה מסרו את ספר התורה לידי החקלאי הפולני קצ'ינסקי. העיירה השתנתה, האנשים שהכירו את היהודים כמעט שלא נותרו, והסיפור על הלילה ההוא הלך ונשחק בתוך זיכרונות של עולם שנמחק. אך בבית אחד, בכפר ויגודה הסמוך, נשמר במשך עשרות שנים סוד שלא הוזכר בקול.

קצ'ינסקי, שקיבל לידיו את ספר התורה מידי יהודי העיירה, שמר עליו במסירות חרישית, כמעט יראת קודש. הוא לא היה אדם של דיבורים. הוא פעל. הוא הסתיר את הספר בעליית הגג, סגר את הדלת ולא סיפר על כך לאיש. רק אשתו ידעה. היא שמרה על הסוד הזה כאילו היה שלה,

למרות שלא הבינה את מלוא משמעותו. היא ידעה שנמסר לידיהם פיקדון של חיים ומוות, ושהם אינם רשאים לבגוד בו.

חלפו שנים, והבית התיישן, העלייה התמלאה אבק, ורק היא עלתה לשם מדי פעם, לבדוק שהספר עודנו מונח במקום שבו הונח בלילה ההוא. היא הייתה עולה לאט, במדרגות העץ הישנות, פותחת את הדלת ונושמת את ריח העץ הישן. הכל היה שקט, ורק האותיות הקדושות שבצבצו דרך הבד נראו כאילו הן עצמן מחכות ליום שבו ייפתחו מחדש.

בשנות התשעים, כשהיא כבר חלשה מאוד, קראה לבתה והושיבה אותה לצידה. היא ידעה שזה הזמן לשבור את שתיקת עשרות השנים. היא סיפרה לה שהוריה מסתירים בביתם ספר תורה יהודי, ושעליית הגג אינה רק מחסן ישן. היא ביקשה ממנה לעלות ולראות במו עיניה. הבת עלתה, הסירה את האבק והכיסוי, וכשפתחה בזהירות את יריעת הקלף, הבינה שחייה השתנו ברגע אחד.

היא לא ידעה מה עושים עם ספר תורה. היא לא ידעה למי פונים. אבל היא ידעה דבר אחד: הדבר הזה שבידיה איננו חפץ. זהו לב פועם של קהילה שממנה לא נותר כמעט איש. היא פנתה ושאלה, עד שהגיעה אל הרב הראשי של פולין, הרב מיכאל שודריך. הוא הקשיב לסיפורה, ושמע בעומק ליבו את מה שלא נאמר במילים: ספר התורה הזה מבקש לחזור הביתה.

הרב שודריך אמר לה שספר תורה שנמצא בעליית גג עשרות שנים איננו סתם קלף ישן. הוא שריד חיים. ואם אין עוד בית כנסת בעיירה, הרי שהספר צריך לשוב לידי הקהילה היהודית, שהיא בעלתיו האמיתיים.

הבת יצאה מהפגישה עם תחושת אחריות. במשך השנים הבאות קיבלה הצעות רבות – אספנים, חוקרים ומוזיאונים ביקשו לרכוש את הספר. חלקם הציעו סכומי כסף שהיו יכולים לשנות את חייה. אך היא סירבה לכל הצעה. היא אמרה בכל פעם מחדש שאי אפשר למכור נשמה, ושמה שאביה נשבע לשמור, היא לא תחלל. כך עברו שלושה עשורים נוספים. ספר התורה נשאר מונח במקום שבו הונח לראשונה, עטוף בבד ישן, בין קורות עץ, ממתין לשעה שבה יוכל לשוב לעם שממנו נלקח.

ספר התורה חוזר לוישניצה

לרגע הזה איש לא היה יכול להכין את הבת. עשרות שנים שמרה את ספר התורה בעליית הגג, קיבלה הצעות רבות למכור אותו ודחתה את כולן, מתוך תחושת שליחות שאינה יודעת להסביר במילים. אך כאשר הגיעה השנה שבה שמעו לבה ואוזניה את הקריאה הפנימית להשיב את הפיקדון למקומו, ידעה שהזמן הגיע. לא עוד דחיות, לא עוד היסוסים. ספר התורה צריך לחזור למקום שבו נקרא לראשונה.

קודם כל היא יצרה קשר עם ראש העיר של וישניצה, פיוטר דראגן. היא סיפרה לו על הספר, על הסוד המשפחתי, ועל האחריות הכבדה שנושאת עמה. דראגן, אדם שאוהב את עיירתו ומכיר את ההיסטוריה שלה היטב, הקשיב להשתאות. הוא הבין מיד שלא מדובר בעוד פריט היסטורי, אלא בשכבת חיים שלמה, בשריד של קהילה שנעלמה מבין כתלי העיריה. הוא יזם פגישה, והפגישה הזו הפכה לרגע של זעזוע רגשי עמוק: לפתע עמד מולו ספר תורה שהוצא לפני שמונים וחמש שנה מבית הכנסת שנשרף, ושקטו של הדורות אפף אותו.

כדי להשיב את ספר התורה לקהילה היהודית הנהיגה העירייה הליך מסודר. הספר נבחן בזהירות ע"י סופר סת"ם מומחה ונקבע שאינו מתאים עוד לקריאה, אך ניתן לשמרו. ההחלטה הייתה ברורה: הוא יימסר לרשויות היהודיות בפולין, ובהמשך יוצג בווישניצה כעדות לדורות הבאים.

לאחר מכן נקבע הטקס הרשמי. זה היה יום של סמליות כבדה. שמונים שנה אחרי האש שכילתה את בית הכנסת, שמונים שנה אחרי שהקהילה כמעט ונמחקה, נעמדו מאות מתושבי העיריה והסביבה מול שולחן שעליו הונח ספר התורה. הטקס נערך במסגרת אירועי ציון שמונים וחמש שנה ל"גירוש ריינהרדט", אותו פרק אפל שבו נעקרו יהודי האזור מבתיהם.

דראגן, ראש העיר, עמד מול הקהל ואמר בקול שנסדק מרגש שהקהילה היהודית לא הייתה "עוד חלק" מן העיריה. היא הייתה מחצית ממנה. מחצית חיים. מחצית זהות. הוא סיפר בקול רועד כיצד מסירת ספר התורה לידי חקלאי פולני מוכיחה שגשר אנושי דק, כמעט נסתר, התקיים בין יהודים לפולנים גם בשעות החשוכות ביותר.

באולם שרר שקט עמוק. חלק מהנוכחים עמדו בעיניים דומעות. הם ידעו שהם נוכחים לא רק בשיבה של ספר תורה, אלא בשיבה של נשמה. משהו חזר הביתה. משהו שנלקח באש, שב כעת באור.

השיבה הזו לא שיחזרה קהילה. היא לא השיבה את הילדים, את המשפחות, את בתי הכנסת, את השווקים ואת החדרים. אך היא נתנה לעיריה משהו שאין לו תחליף: עדות. גשר. זיכרון חי. ובעיקר, אולי פיסת רפואה היסטורית קטנה ללב יהודי גדול שנקרע. בשיבה הזו של ספר התורה לווישניצה יש הרבה מעבר לרגע טקסי או לזיכרון היסטורי. יש כאן עדות שאינה ניתנת להכחשה: שאש יכולה לשרוף קירות, אך אינה מסוגלת לכבות אמת. שהגופות נגזלו, אך הנשמה לא נעלמה. שהקהילה נכחדה, אבל הנגיעה הא-לוקית שהייתה בה ממשיכה להישמע.

ספר התורה הזה, ששכב שנה בעליית גג חשוכה, מסמל את תמצית העם היהודי. עם שיכול להיות קבור תחת אבק, מחוסה בשלג של גלות, מונח במסתרים שאיש אינו יודע עליהם, אך בסופו של דבר שב ועומד, שב ונחשף, שב ומאיר.

אנשי הקהילה ההיא, אלו שהתכנסו באותו חדר קטן והכריעו החלטה שהעולם כולו לא יבין לעולם, אינם עוד איתנו. רובים נלקחו לאושביץ הי"ד, ושמותיהם חרוטים בלב ולא על קיר. אך במעשה האחרון שלהם להציל ספר תורה מליפול בידי זדים הם הותירו מורשת של גבורה ושל קדושה.

והיום, כשספר התורה הזה שב לעיירה שהעלתה אותו מבין הדמעות והאש, הוא אינו רק סמל של מה שהיה. הוא סמל של מה שלא נכחד. של נצח ישראל. של אור שלא יוכל ליפול. של נשמה יהודית שמצליחה לקום מכל חורבן ולהעיד: עם ישראל חי.